

KYRKANS

småbarns-
pedagogik

kyrkanssmabarnspedagogik.fi

INNEHÅLL

TILL LÄSAREN

1 UPPDRAGET FÖR KYRKANS SMÅBARNSPEDAGOGIK

- 1.1 Kyrkans småbarnspedagogik och grunderna för planen för småbarnspedagogik
- 1.2 Barnsyn
- 1.3 Innehållet i kristen fostran och pedagogiken i grunderna för planen för småbarnspedagogik

2 PEDAGOGIK

- 2.1 Att stödja den holistiska utvecklingen
- 2.2 Synen på lärande
- 2.3 Lärmiljöer
- 2.4 Leken
- 2.5 Delaktighet
- 2.6 Mångsidig kompetens och fenomenbaserat lärande
- 2.7 Observation

3 VERKSAMHETSKULTUR

- 3.1 Grunden för utveckling av verksamheten
- 3.2 Pedagogisk dokumentation och utvärdering

4. SAMARBETE

- 4.1 Församlingens och kommunens småbarnspedagogik
- 4.2 Åskådningsfostran
- 4.3 Samarbetskorgarna
- 4.4 Lärmiljöer och uppmuntran
- 4.5 Familjeverksamhet

Litteraturlista

TILL LÄSAREN

Syftet med det här materialet är att öppna upp innehållet och målen i de nationella grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018, i synnerhet ur perspektivet för kyrkans småbarnspedagogik. Detta dokument kallas nedan "grunderna". Här talas också om barnets plan för småbarnspedagogiken och gruppens plan för småbarnspedagogiken.

Materialet ger centrala synvinklar på hur grunderna ska tillämpas på församlingens småbarnspedagogik. Det passar bra som inspiration och stöd för diskussion kring den gemensamma utvecklingen av arbetet. Målet är inte att skapa en heltäckande syn på kyrkans småbarnspedagogik, utan komplettera och precisera innehållet i grunderna och andra dokument som styr arbetet. Till exempel dokumentet *Barn i församlingen* fungerar väl för utvecklingen av församlingens småbarnspedagogik, vid sidan av grunderna och detta material. År 2018 utkom materialet *Kyrkans fostran 2030*, som pejar in framtiden för den kristna fostran.

Materialet för kyrkans plan för småbarnspedagogiken har delats in i fyra huvudteman: Uppdraget för kyrkans småbarnspedagogik, Pedagogik, Verksamhetskultur och Samarbete. Texterna bygger på den verktygsback som finns på nätet (www.kyrkanssmabarnspedagogik.fi). Målet är att ge en komprimerad och lättläst helhet som kan kompletteras med de detaljer kring planering och utveckling av arbetet som finns i verktygsbacken (artiklar, videor och idéer).

Materialet har utarbetats av Jasmin Nisunen (Åbo och S:t Karins kyrkliga samfällighet), Johanna Heikkinen (Nuori Kirkko ry), Hanna Pulkkinen (Seurakuntapisto), Mirva Sandén (Kyrkans central för det svenska arbetet) och Raija Ojell (Kyrkostyrelsens enhet för fostran och familjefrågor) Texten om barnets utvecklingsskeden har skrivits av barnträdgårdslärare Katariina Nousiainen. Texten har redigerats av Erja Saarinen och ombrutits av Juho Niemelä.

1 UPPDRAGET FÖR KYRKANS SMÅBARNSPEDAGOGIK

* Kyrkans småbarnspedagogik stöder barnens och deras familjers liv och holistiska utveckling enligt den kristna människosynen.

* I den kristna traditionen finns en stark förståelse av barnets värde och betydelse.

* Den kristna värdegrunden styr de pedagogiska valen i verksamheten.

1.1 Kyrkans småbarnspedagogik och grunderna för planen för småbarnspedagogik

Kärnan i kyrkans småbarnspedagogik är den kristna fostran. Man kan inte tala om den utan en andlig dimension, innehållet i den kristna traditionen och teologin. Till den yrkesmässiga verksamheten hör alltid också pedagogik, forskningen bakom den och moderna pedagogiska tillvägagångssätt. Kyrkans fostran förutsätter att man binder sig både till teologin och pedagogiken.

Inom kyrkans fostran har man alltid gått in för att följa aktuell pedagogik. Bakom detta finns tanken att kyrkan inte har en egen pedagogik. I utvecklandet av kyrkans egen verksamhet och personalens yrkeskunskap drar vi så övergripande som möjligt nytta av samhällslig forskning om barns utveckling och lärande.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik togs i bruk 2017 och en uppdaterad version trädde i kraft den 1.1.2019. I och med detta blev det nödvändigt att återigen se över förhållandet mellan den kristna fostran och pedagogiken. Det är fråga om många olika saker och perspektiv: vår kyrkas tradition, kyrkans väsen, församlingsmedlemskapet, tron, läran, andligheten, människosynen, värdegrunden, synen på lärande, pedagogiken, verksamhetskulturen, målen för fostran och barnets utveckling. Alla dessa utgör i sig verkligt stora helheter och man måste därför acceptera att det inte är alldeles lätt att heltäckande gestalta relationerna dem emellan.

En enkel modell för förhållandet mellan teologi och pedagogik kunde vara att teologin står för innehållet i verksamheten och pedagogiken ger verktygen, dvs. tillvägagångssätten och handlingsmodellerna. Till en viss gräns fungerar detta tankesätt ganska bra, men samtidigt har det sina begränsningar. Bakom den pedagogik som grunderna för planen för småbarnspedagogik bygger på ligger det en mycket stark värdegrund och barnsyn, och det vore därför fel att se pedagogiken som enbart ett redskap. Å andra sidan består det teologiska tänkesättet inte enbart av sina innehåll, utan innefattar bland annat värderingar som i sista hand syns i valet av arbetsformer. Till exempel den kristna människosynen styr oundvikligen också de pedagogiska valen. Därför går teologin och pedagogiken till stora delar hand i hand när det gäller frågor och perspektiv, och det är inte ändamålsenligt att dra konstgjorda gränser mellan dem.

1.2 Barnsyn

"Synen på barn är kopplad till världsbilden och den människosyn som härrör ur den. Människosynen är individens eller gemenskapens uppfattning om vad som utgör människans väsen, ursprung och mål, och vilken ställning människan har gentemot andra människor och sin omgivning. I barnsynen inbegriper ordet barn också barnets och barndomens relation till den vuxna och vuxenlivet. Olika religioner och filosofiska inriktningar har olika människosyn, liksom även olika vetenskaps- och förvaltningsområden."

Lea Pulkkinen i "Kohti yhteistä lapsikäsitystä (2018)

I småbarnspedagogiken styrs pedagogens arbete starkt av synen på barnet och dess lärande. Det är viktigt att pedagogen är medveten om den barnsyn som ligger till grund för arbetet, eftersom den återspeglar pedagogens världsåskådning. Det innebär att den avspeglas i pedagogiken.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik sätter i allt högre grad barnet i centrum. Barnet är en aktiv aktör som deltar och påverkar som en unik individ med sina egna styrkor och behov. Grundvalen för barnsynen är barnets rättigheter och barndomens egenvärde. I grunderna syns detta särskilt i form av en betoning av barnets bästa och delaktighet.

För kyrkans småbarnspedagogik är det här inget nytt. I verksamheten har man redan länge gått in för att beakta barnets behov och delaktighet och dessa aspekter har också lyfts fram i många dokument för kyrkans fostran. Exempelvis i utvecklingsdokumentet Barn i församlingen (Kyrkostyrelsen 2013) lyfter man fram barnet som en holistisk person och de handlingsätt som är karakteristiska för barn också utifrån en kristen människosyn. Därför kan man fortfarande använda dokumenten för kyrkans fostran som stöd för utvecklandet av församlingens småbarnspedagogik.

I den barnsyn som kyrkan representerar förenas sådan kunskap som baserar sig på Bibeln och teologisk forskning med aktuell barnforskning.

I den kristna människosynen enligt den lutherska uppfattningen kan andligheten inte lösgöras från människan som helhet. Vårt fysiska, psykiska, sociala, emotionella, andliga och estetiska väsen och

allt annat i oss är likvärdiga dimensioner. Denna tanke stöds av undersökningar som visat att människans andlighet och religiositet ingår som en del av människans övergripande utveckling (t.ex. Kilpeläinen & Räsänen 2015). Viktiga faktorer med tanke på barnets religiösa utveckling är bland annat anknytning, beröring, ömsesidig interaktion, tillit, upplevelser och lek. Samma faktorer är alltså centrala såväl för barnets övergripande utveckling som för den religiösa utvecklingen.

Samma faktorer är centrala såväl för barnets övergripande utveckling som för den religiösa utvecklingen.

Alla mänskliga dimensioner är skapade av Gud. Det är motiverat att beakta människan som helhet även inom kyrkans fostran, ända från småbarnspedagogiken. För att detta ska vara möjligt måste man fatta medvetna pedagogiska beslut i planeringen och genomförandet av verksamheten. I kyrkans småbarnspedagogik kommer barnsynen till uttryck i att verksamheten utgår från barnet och från barnets behov och intressen, och att man ger utrymme för barnets aktivitet och kreativitet.

1.3 Innehållet i kristen fostran och pedagogiken i grunderna för planen för småbarnspedagogik

Frågan om hur pedagogiken i grunderna kan tillämpas på behandlingen av kyrkans läromässiga innehåll har lyfts fram i synnerhet när man diskuterat hur fenomenbaserad pedagogik kan användas i församlingens småbarnspedagogik. Det som tycks väcka frågor är tanken att lärandet bygger på barnets egna observationer, erfarenheter, förundran och undersökande medan religionernas "lärosatser" däremot är ett slags sanningar och berättar "hur saker ligger till". Detta kan väcka oro över att de läromässiga innehåll som behandlats fenomenbaserat blir relativa och människans egna upplevelser, samtidigt som de mister sin lärokaraktär.

Det väsentliga är att återföra denna fråga till den kristna människosynen och barnets sätt att lära sig. Båda är kopplade till helhetssynen: andligheten kan inte lösgöras till en separat ö i människan. Kroppslighet, känslor, förundran, erfarenheter och frågor som uppstår till följd av vardagliga observationer är av betydelse i barnets lärande. Därför sker inte lärandet av kristet innehåll - inte ens läromässigt innehåll - på något annat sätt än det övriga lärandet.

Dessutom bör man notera att behandlingen av lärofrågor eller andra abstrakta frågor gynnar barnet endast när barnet själv ställer frågorna. Exempel på sådana frågor är barns tankar om himlen, Gud och döden.

Man bör komma ihåg att religionerna alltid innehåller dimensioner som inte ens vuxna fullt ut kan förstå med förnuftet. Därför är det viktigt att i församlingsarbetet med människor i alla åldrar utveckla verksamhetsätt som beaktar människan ur ett holistiskt perspektiv. I småbarnspedagogiken läggs stor vikt vid det upplevda och det konkreta görandet. Kyrkans tradition kan förmedlas bland annat genom berättelser och ritualer som för barnet innebär betydelsefulla upplevelser.

Även om den församlingsanställda har stark yrkesmässig kunskap och kompetens när det gäller barnets utveckling och lärande, förs ofta uppfattningen fram att kyrkans lära också behöver formuleras för små barn. Behovet kan ha sitt ursprung i uppfattningen att det andliga uppdraget kräver att man uttryckligen förmedlar den läromässiga kunskapen oavsett barnets ålder och utvecklingskede. Det lilla barnets andliga utveckling kan emellertid stödjas endast på sådana sätt som är naturliga för barnet. Denna tanke bör styra de pedagogiska lösningarna inom kyrkans småbarnspedagogik.

Det lilla barnets andliga utveckling kan emellertid stödjas endast på sådana sätt som är naturliga för barnet.

Det lilla barnet lär sig framför allt via känslor och upplevelser. Hit hör verksamheten, utrymmena, platserna och människorna som barnet kommer i kontakt med. I bästa fall ger upplevelsen upphov till glädje, entusiasm, förundran och en känsla av samhörighet.

Det lönar sig att fundera över principerna för fenomenbaserat lärande i den kristna fostran via konkreta element och det lilla barnets vardag. Sakramenten, kyrkoåret och högtiderna är på många sätt saker som kan upplevas med olika sinnen. Dopvattnet fascinerar barnen och vattnet kan också kopplas till många andra innehåll. Påsken är fylld av känslor och färger, en fest med många konkreta symboler. Bibelns berättelser är en skattkammare som kan utforskas i det oändliga.

Man kan konstatera att pedagogiken och värdegrunden som grunderna för planen för småbarnspedagogik baserar sig på stämmer väl överens med målen för och innehållen i kyrkans fostran. Båda har sina egna särdrag och betoningar. De bör ses som en rikedom, inte som en konflikt.

För att kyrkans pedagoger ska kunna utföra sitt arbete med sin yrkeskunskap behövs det på arbetsplatsen en gemensam diskussion om det barncentrerade tänkesättet. Det är viktigt att tillsammans diskutera hur grunderna för planen för småbarnspedagogik ska utnyttjas när man tar upp innehållen i den kristna fostran. Diskussionen skapar samförstånd och samtidigt också en ny slags verksamhetskultur.

2 PEDAGOGIK

* Pedagogiken baserar sig på värdegrunden, barnsynen och på synen på barn, barndomen och lärandet i grunderna för planen för småbarnspedagogik

* Barnet ses som en aktiv aktör. Lärandet är holistiskt och sker överallt.

* En barncentrerad pedagogik ger verktyg för att behandla innehållet i kristen fostran på så sätt att vi kan stöda barnets andliga utveckling som en del av barnets övergripande utveckling.

2.1 Att stödja den holistiska utvecklingen

Barnets tillväxt och utveckling kan delas in i tre delområden: det fysiska, psykiska och sociala området. De är alla beroende av varandra. Hjärnan styr funktionen hos nervsystemet som utvecklas hos barnet. Nervsystemet å sin sida behöver mångsidiga sinneserfarenheter under den tidiga barndomen för att utvecklas. Även den snabba fysiska tillväxten påverkar utvecklingen. (Koivunen & Lehtinen 2015.)

Förståelsen för den helhetsbetonade utvecklingen bör redan i planeringsskedet påverka de pedagogiska lösningar som väljs för barn i olika åldrar. Barnet kan göra sitt bästa i en miljö som till verksamhetsstrukturen och de fysiska ramarna passar för respektive utvecklingsskede. Det här betyder bland annat att man ska beakta följande aspekter.

Barnet agerar och lär sig med hela kroppen och alla sinnen. Lärandet sker hela tiden i interaktion med omgivningen. Medvetenheten om detta leder pedagogen att se över även lärmiljön såväl ur ett fysiskt, psykiskt som socialt perspektiv.

När man funderar över verksamhetens struktur kan övergångarna ges för lite uppmärksamhet, i planeringen, vilket leder till onödigt väntande och stillasittande. Då uppstår ypperliga lägen för olika "oavsiktliga sinnesavvikelser". När barnet måste vänta får det svårare att koncentrera sig och rikta in sig på följande uppgift. I oroliga situationer där barnen är nära varandra i ett litet utrymme kan det uppstå mer kroppskontakt, och en del av barnen kan uppleva ljuden och beröringen som mycket störande. Det kan vara svårt att lugna ner sig efter sådana situationer eftersom nervsystemet "går på övervarv". Därför är det viktigt att förutse sådana här "onödiga situationer".

Rörelse är karakteristiskt och nödvändigt för ett barn. Barnet behöver små och stora rörelser för att både hjärnan och centrala nervsystemet ska utvecklas. När synapserna i hjärnan ökar och förstärks blir bland annat uppmärksamheten, koncentrationsförmågan och minnesfunktionerna bättre. Utvecklandet av motoriska färdigheter påverkar hjärnans utveckling och vice versa. Utvecklandet av finmotorik förutsätter att grovmotoriken stärks. Till exempel bollhantering kan göra det lättare att exempelvis kontrollera styrkan vid pennhanteringen. Genom att stärka barnets mångsidiga rörelse stärker man också utvecklingsfaktorer som rör lärandet och observationer. Rörelse skapar samarbete mellan sinnesfunktionerna och förbättrar barnets förutsättningar att göra exakta iakttagelser om omgivningen och sitt eget förhållande till den. (Pönkkö, Sääkslahti 2016.)

2.2 Synen på lärande

Lärandet är enligt grunderna för planen för småbarnspedagogik en helhetsbetonad process och sker överallt. Lärandet ses som en del av den helhet som utgörs av fostran, undervisning och vård. I grunderna för småbarnspedagogiken särskiljs inte läroämnen eller inriktningar, utan man talar om mångsidigt lärande och lärområden.

I kyrkans småbarnspedagogik talar vi i enlighet med kyrkans riktlinjer för fostran om att stöda och möjliggöra barnets utveckling genom att göra, vara och förundras tillsammans. Barnet lär sig genom att iakttä och observera sin omgivning och genom att ta efter andras handlingar. Karakteristiskt för kyrkans väsen är att möta och se människan precis som hon är just nu.

Barn är nyfikna till sin natur och de vill lära sig nytt. Barn har både rättighet att få lära sig och vara delaktiga i sitt eget lärande. De har egna styrkor och intressen som motiverar till lärande. Barn har också rätt att få den handledning de behöver. Barnen växer, utvecklas och lär sig i växelverkan med andra människor, och de behöver positiv och konstruktiv respons. Varje barn behöver kunna uppleva framgångar och glädje över det man gör och lär sig.

Barnets tänkande och lärande utvecklas genom mångsidiga och betydelsefulla erfarenheter. Barnet lär sig också något om sig själv, andra människor, sin näromgivning och Gud genom att leka, röra sig, utforska, utföra små uppgifter och uttrycka sig samt genom konst och skapande. Det behöver finnas plats för förundran, upptäckter, utforskande och glädje i lärandet. Å andra sidan är intressen och tidigare erfarenheter utgångspunkten för lärandet. Det är viktigt att det finns en koppling mellan barnets värld, de nya erfarenheterna och det man ska lära sig.

Det behöver finnas plats för förundran, iakttagelser och glädje i lärandet.

Leken är för barnet ett naturligt sätt att lära sig och gestalta saker, även religiösa frågor och fenomen. På samma sätt kan man med konstens hjälp öppna och beröra sådant som orden inte når. Via konsten kan människan uppleva det heliga och ingå i en tradition. Religionens och konstens

symbolvärldar påminner om varandra. Bildkonst, musik, drama, rörelse, berättelser och litteratur kan stöda andligheten och fungera som barnets tolk för tron och religionen.

I grunderna för småbarnspedagogiken betonas varje barns rätt till personligt lärande i egen takt. En trygg atmosfär är en grundförutsättning för växande och lärande, som å sin sida skapar lugn och ro och möjliggör rofyllt växande. Det är lika viktigt att man är tillsammans och i respekt förundras över Guds värld som att man gör saker tillsammans.

Barnen växer och tillägnar sig något nytt i varje möte. I pedagogens arbete innebär detta att all interaktion ska förstås som en del av en miljö för växande och lärande. Det pedagogiska perspektivet breddas till att se barnets deltagande i småbarnspedagogiken som en helhet bestående av bemötanden och verksamhetsmiljöer. I pedagogens arbete ska all interaktion förstås som en del av en miljö för växande och lärande.

Leken är för barnet ett naturligt sätt att lära sig och gestalta saker,
även religiösa frågor och fenomen.

2.3 Lärmiljöer

Med lärmiljö avses lokaler, platser, sammanhang, praxis, redskap och material som stöder barnens utveckling, lärande och växelverkan. I grunderna för planen för småbarnspedagogik fästs mer uppmärksamhet vid den lärmiljö där barnen verkar än vid enskilda verksamhetssituationer. Miljöerna fungerar som lärare på samma sätt som pedagogerna och de övriga barnen i gruppen. Detta är viktigt att beakta även i församlingens småbarnspedagogik.

Lärmiljön ska kunna utvecklas fortlöpande och förändras enligt barnens och verksamhetens behov. Barnen och deras uppfattningar ska tas med i utvecklingen av lärmiljön. När man planerar och funderar på lärmiljöer borde även andra än församlingens utrymmen utnyttjas. Såsom bibliotek, köpcenter, konstutställningar, närmiljön, bussresor och annat.

Att omforma de fysiska utrymmena utvecklar mångsidigt problemlösningsförmågan. Dessutom får barnen se resultatet av vad de själv planerat och gjort i samarbete med andra.

Fysiska lokaler som ökar delaktigheten hjälper barnen att vara aktiva i sin egen omgivning. De är inte färdigt planerade och definierade i alltför stor utsträckning, utan innehåller material som barnen kan använda för att skapa lämpliga utrymmen. I utrymmet kan man till exempel ha ett byggprojekt som får fortgå en längre tid, eller en rörelsebana där idrottsredskap och möbler kan förvandlas till ett djungeläventyr. Med hjälp av stora tygstycken blir borden snabbt kojor. I fönstren kan man göra konst i solljuset i naturens färger eller leka med ljus och skuggor.

Församlingens småbarnspedagogik använder många olika slags utrymmen. Förutom i församlingens egna barnutrymmen samlas man i andra grupputrymmen och ibland hålls klubbarna i lånade utrymmen. Varje utrymme är unikt med begränsningar för hur det kan användas och omformas. Det är emellertid bra att komma ihåg att man redan med små medel kan utveckla lärmiljön och stöda barnens lärande. Den vuxna iakttar aktivt var barnen håller till med sin aktivitet, vad de behöver samt hur och när det lönar sig att styra dem till att göra egna insikter och lära sig.

I lärmiljöer som stöder delaktighet

- kan även barnen lätt omforma utrymmena exempelvis genom flexibla möbler och tyger.
- står lokalerna i så stor utsträckning som möjligt till barnens förfogande, så att det är lätt att dela in sig i olika grupper
- omfattar den fysiska miljön alla de områden i närmiljön där barnen har möjlighet att agera (gårdar, lekparker, skogar)
- beaktar man i lokalerna barnens sätt att vara, exempelvis möjligheten att spontant röra på sig under lekens gång
- har barnen tillgång till mångsidig utrustning som kan användas på oväntade sätt samt olika material (för musicerande, drama, rörelse) som berikar den pågående verksamheten
- handleder de vuxna barnen i användningen av redskapen tills barnen kan handla självständigt
- skapar de vuxna ramarna för en trygg och ändamålsenlig miljö (tillräckligt ljus, ljudisolering, fräsch luft, gruppindelning, nivåindelning av verksamheten)
- agerar barnen tillsammans under de vuxnas ledning och planerar och bygger sin egen miljö
- handleder de vuxna barnen till att också utvärdera sina val.

Välplanerade fysiska lärmiljöer kan ge barnen alternativ att göra trevliga saker, röra på sig mångsidigt och fartfyllt, leka och spela spel samt ta det lugnt och vila.

Förutom den fysiska miljön inverkar även den psykiska och sociala lärmiljön på barnens välbefinnande. Då handlar det om den atmosfär som råder i gruppen.

Utvecklingen och regleringen av barnens emotionella färdigheter sker i den psykiska och sociala miljön. Gruppen utgör grunden för den sociala lärmiljön och att interagera i smågrupper är därför en pedagogiskt motiverad metod. Barnet läser noggrant av andras känslotillstånd, även när barnet till synes själv inte reagerar på det som sker. Barnet följer också interaktionen mellan pedagogerna och hur de reagerar på andra barn. Det är viktigt att pedagogernas ord och handlingar inte står i konflikt med varandra i barnens ögon. En varm atmosfär och en fungerande och öppen verksamhetskultur i småbarnspedagogiken pedagogerna emellan är en grundsten för att barnet ska utvecklas tryggt i gruppen. De interaktionsformer som de vuxna skapar fungerar också som modell för barnen.

(Ahonen 2017.)

Barnet utvecklas i känslomässiga relationer och känner med sin kropp den emotionella atmosfären i omgivningen. Med tanke på trygghetskänslan är det viktigt hur barnet tas emot när det kommer och hur barnet uppmärksammas under verksamhetens gång. Beröringen, ögonkontakten och att fysiskt gå ner på barnets ögonnivå berättar att barnet är sett och att den vuxna är närvarande.

En sensitiv vuxen är varm och äkta i sin interaktion med barnet. En lätt beröring lugnar och frigör oxytocin som är avslappnande och lindrar stress. Ett barn som känner sig tryggt kan också mera rofyllt ta emot det som verksamheten i gruppen för med sig.

I processen att skapa lärmiljöer är det viktigt att medvetet se över atmosfären inom småbarnspedagogiken och göra den transparent. Viktiga är också de värderingar, traditioner och seder som råder inom verksamhetskulturen. Regler och gemensamt överenskommen praxis, atmosfären och interaktionen bidrar till att skapa en öppen eller begränsad lärmiljö.

2.4 Leken

Leken är den röda tråden i grunderna för planen för småbarnspedagogik. Den ska ligga i fokus i pedagogiken också när vi utvecklar församlingarnas småbarnspedagogik.

Leken är barnets sätt att lära sig, eftersom leken motiverar barnet. Genom leken strukturerar barnet världen, livet och sig själv i förhållande till andra, även till Gud, samt bearbetar livets glädjeämnen och bekymmer. En mångsidig och rik lek stödjer barnets utveckling och identitetsskapande. Därför är det viktigt att barnet kan leka så mycket som möjligt.

Förståelsen av lekens pedagogiska betydelse sporrar oss till lek även i den kristna fostran. Med hjälp av leken kan man på ett bra och tryggt sätt ta upp många religiösa frågor. Att leka betyder inte att man inte tar en fråga på allvar eller gör den till ett skämt. Vi möter det heliga med alla sinnen.

Bibelberättelserna ger massor av stoff till lekar: att lyssna till en berättelse är en slags rollek, som ger möjlighet att studera livet och trons dimension via rollerna i berättelsen. I leken upprepar barnen olika roller och lever sig in i dramat. Med lekens hjälp är det tryggt att bearbeta olika känslor - glädje, sorg, rädsla, skuld, tacksamhet osv. Rörelse, musik och andra konstformer breddar lekens möjligheter och är centrala för helheten när det gäller småbarnspedagogiken, den kristna fostran och kyrkans fostran.

Leken ses lätt ensidigt utgående från hur den fungerar. Utifrån de nya grunderna för planen för småbarnspedagogik öppnar leken emellertid djupare perspektiv genom den pedagogiska utvärderingen och utvecklingen. Genom att utveckla leken kan man också utveckla ett brett kunnande och fenomenbaserat lärande i småbarnspedagogiken. Pedagogerna utmanas också att observera barnets lek, se över barngruppens verksamhet utifrån möjligheterna till lek samt utveckla fenomen i barnets liv runt leken.

Leken stärker barnets delaktighet och det som uppmärksammas i barnets lek ger pedagogen viktig information om barnet och dess intressen. Observationen är nyckeln till att utveckla en pedagogik som beaktar behoven och intresseområdena i barngruppen. Lekfullheten och olika slags lekar bör också finnas med när småbarnspedagogiken planeras och dess miljö utvecklas.

Barnets egna erfarenheter av exempelvis kyrkliga förrättningar, ritualer och gudstjänster sporrar också till lek. Det vore viktigt att barnet har lämpliga lekredskap för dessa situationer. Genom att leka lär och tillägnar sig barnet värderingarna samt interaktions- och verksamhetskulturen i gemenskapen. Genom leken och de erfarenheter den ger kan den andliga verkligheten bli en del av grunden och tryggheten i livet.

Leken är ett naturligt sätt för barn att lära sig och gestalta religiösa fenomen i vardagen.

Den vuxna ska berika barnets lek och stödja varje barns engagemang i leken. Forskningen visar att den vuxnas aktiva närvaro i leken även främjar växelverkan mellan barnen. Därför vore det viktigt att man i småbarnspedagogiken vid sidan av mängden lek skulle fästa uppmärksamhet vid att en vuxen är närvarande i barnens lek så mycket som möjligt även när barnen blir inspirerade att leka sinsemellan.

2.5 Delaktighet

Delaktigheten nämns i planen för småbarnspedagogik som en av de värderingar som styr verksamheten vid sidan av likabehandling och jämlikhet. Den är central också i dokumenten för kyrkans fostran.

Människans identitet, jaget, växer i interaktion med andra. Jagets innersta kärna uppstår ur den erfarenhet som barnet får av sig själv i relation till andra. Inom småbarnspedagogiken kan man erbjuda en gemenskap där barnet i egen takt kan utvecklas i interaktion med andra och med deras stöd. På detta sätt utvecklas tankeverksamheten och aktiviteten och blir rikare än i ensamhet.

Delaktighet är barnets positiva erfarenhet av att bli sedd och hörd. Delaktigheten skapas i växelverkan mellan barnet, barnets familj och pedagogerna i en miljö där man förhåller sig positiv till alla initiativ, synpunkter och åsikter. En upplevelse av verklig delaktighet uppstår om barnet känner att dess tankar är betydelsefulla och kan påverka barnets eget liv.

De val pedagogerna gör spelar en central roll när det gäller att åstadkomma upplevelse av delaktighet i barngruppen. Hur ska man bygga en sådan verksamhetsatmosfär och skapa sådana metoder där alla medverkande känner att de hör till, blir förstådda och kan påverka? Hur ska man skapa en sådan atmosfär präglad av möten, där både barnen som individer och pedagogerna upplever att de befinner sig i en trygg och förstående omgivning?

På vilka sätt förverkligas barnets delaktighet ur följande synvinklar?

- Barnet upplever sig bli sedd och hörd
- Öppna och respektfulla möten mellan vuxen och barn
- Stärkande av barnens inbördes interaktion
- Barnets möjlighet att påverka sin egen omgivning.

I småbarnspedagogiken stärks delaktigheten medvetet genom de verksamhetsätt och strukturer som väljs. Metoder är bland annat sensitivt bemötande samt att barnen och föräldrarna har en aktiv roll i planeringen, genomförandet och utvärderingen av verksamheten.

Utgångspunkten för att förvekliga delaktighet är att man rent praktiskt lyssnar till barnet och barngruppen. Genom att observera vad barnen själv tar initiativ till att göra och genom att diskutera med dem kan man på riktigt fånga det som barnen för närvarande är intresserade av.

Att uppleva delaktighet ger glädje och en vilja att engagera sig i verksamheten eller gruppen. På denna tanke bygger även kärnan i småbarnspedagogikens verksamhetskultur, en lärande gemenskap som består av både vuxna och barn. Vars och ens tankar och funderingar är viktiga för helheten, var och en är expert i fråga om sina egna erfarenheter och observationer.

Kärnan i småbarnspedagogikens verksamhetskultur är en lärande gemenskap som består av både vuxna och barn.

Barnets egen vilja att ta till sig saker är en avgörande faktor för att göra lärandet meningsfullt. Viljan uppkommer ur motivation. Motivationen å sin sida föds ur ett genuint intresse. Det är viktigt att vara observant på vad barnen intresserar sig för. Intresset är som ett klister som fäster barnens uppmärksamhet; det får dem att bli ivriga, ta reda på, utvecklas och lära sig.

Ur pedagogens synvinkel ändras arbetet onekligen när barnet ses som en aktiv och kompetent aktör i sitt eget liv. Vilken uppgift har pedagogen när rollen byts från att vara expert till att bli en förundrad bisittare? Vad behövs de vuxna till om barnen bestämmer allt? Vad händer med verksamhetens mål och innehåll om man slopar de detaljerade förhandsplanerna?

En vuxen som värdesätter barnets aktivitet är en entusiastisk, informationssamlande, analyserande och föregripande pedagog. Tillsammans med gruppen utreder han eller hon saker, undersöker och ifrågasätter. Grunden för arbetet är få exakt information i vilket skede barnet befinner sig i den psykiska, sociala och fysiska utvecklingen. För att hantera barnets initiativ krävs en flexibel pedagogisk kompetens så att man kan se vilka utvecklingsområden som stöds genom respektive aktivitet.

Initiativ som utgår från barnen präglas i allmänhet redan från början av en stor entusiasm. Pedagogerna har till uppgift att få barnets idé att flyga och väcka intresse hos andra barn. Vad är det som intresserar barnen i det ämne som behandlas? Vad känner de redan till, vilka förhandsuppfattningar har de? Man kan samla in information genom att följa diskussionen och leken mellan barnen, genom att beskriva och anteckna deras tankar, som kan vara spontana eller

svar på frågor, samt genom sagotering med barnen i anslutning till temat. Man kan be dem rita, måla, forma sina tankar eller ge möjlighet att genom medielek berika den egna kreativiteten.

De tips som barnen själva ger – deras frågor och humor, föremålen för deras undersökande verksamhet och temat för deras lekar – ger pedagogen den kunskap på vilket han eller hon sedan bygger sitt pedagogiska arbete. Detta kräver en större flexibilitet och känsla för situationen än när man bara tar i bruk färdigplanerade aktiviteter. Å andra sidan är det fråga om ett mycket individuellt sätt att leda: att unikt handleda en unik människas lärande. Som verktyg kan man använda bland annat projektarbete, där man mera ingående och på ett intressant sätt kan behandla sådant som intresserar barnen. Då är det viktigt att veta i vilket skede barnen befinner sig i sitt tänkande och att medvetet föra planerna framåt genom att ge tankarna en ny riktning eller lägga fram en ny idé.

Pedagogik som stärker delaktigheten är inte det samma som "barnens diktatur" och innebär inte att den vuxna drar sig undan sitt ansvar. Delaktighet betyder att man tillhör gruppen, att man aktivt är

med och påverkar sådant som gäller en själv samt att man gläder sig över möjligheten till ömsesidighet. Det här förutsätter att man tränar reglerna för samverkan och utvecklar sin självregleringsförmåga.

Pedagogens uppgift är att med sitt eget kunnande och sitt exempel hjälpa barnen att tillsammans skaffa sig de färdigheter som krävs för att agera tillsammans. Pedagogerna är en del av gruppen och utgör komponenter i interaktionen på samma sätt som barnen, men är ansvariga för interaktionen. På så sätt kan alla få upplevelsen av delaktighet och känna glädje av att göra saker tillsammans.

2.6 Mångsidig kompetens och fenomenbaserat lärande

I grunderna för planen för småbarnspedagogik betonas framtidskompetens, alltså färdigheter som dagens barn behöver i framtidens samhälle. De här färdigheterna lär sig barnet också i församlingens småbarnspedagogik.

Under de senaste åren har det ökade informationsflödet och de radikala ändringarna i informationens karaktär diskuterats mycket. Samtidigt har också uppfattningen om pedagogens roll breddats. Pedagogen är inte längre subjekt i lärsituationen utan snarare den som möjliggör läroprocessen, ett slags kapten som styr båten och hindrar den från att gå på grund. Men riktningen, målet och handlingsmodellerna byggs upp tillsammans, med lyhördhet för barnens tankar.

Kärnan i den nuvarande planen för småbarnspedagogik är betydelsen av mångsidig kompetens för att kunna vara ett stöd för ständigt lärande. Det är fråga om en helhet av kunskaper, färdigheter, värderingar, attityder och vilja. Till delområdena hör förmåga att tänka och lära sig, kulturell och kommunikativ kompetens, vardagskompetens, multilitteracitet och digital kompetens samt förmåga att delta och påverka.

Lärområden i planen (språkens rika värld, mina många uttrycksformer, jag och vår gemenskap, jag utforskar min omgivning, jag växer, rör på mig och utvecklas) utgör grunden för ett fenomenbaserat lärande där man närmar sig saker genom lek, utforskning och förundran. Det är viktigt att man betonar hela processens betydelse i stället för att lära sig enskilda kunskaper eller färdigheter.

Inom småbarnspedagogiken framhävs den vuxnas roll och graden av självständighet i barnens verksamhet varierar beroende på ålder. Det är alltså viktigt att vara medveten om vad barnen kan och när de behöver stöd av en vuxen.

Det fenomenbaserade arbetssättet tillåter barnet att växa och lära sig själv. I bästa fall berikar det kyrkans egen småbarnspedagogik och stärker den pedagogiska grunden där barnen får synas och höras i församlingen. Det ger församlingarnas pedagoger möjlighet till en gemensam diskussion med andra pedagoger.

När fenomenbaserad verksamhet med barn planeras bör följande beaktas:

- Sök svar tillsammans.
- Ställ verkliga frågor som du vill ha svar på. Lyssna och ge plats för barnens frågor.
- Acceptera att läroprocessen är öppen. Det går inte att ha kontroll över allt i förväg.
- Gör det möjligt för varje barn att delta.
- Kom ihåg att barnet är expert på sitt eget liv. Det centrala är att lärhelheterna utgår från barnets livsmiljö.
- Det är viktigt att den vuxna har en respekterande och närvarande attityd, som ger utrymme för genuin förundran.

2.7 Observation

Ett centralt arbetssätt i småbarnspedagogiken är att observera barnet. Genom observation får pedagogen viktig information om barnets lärande, utveckling och person. Det är också viktigt att observera den pedagogiska verksamheten och den vuxnas roll i olika situationer. Det finns också olika slags formulär och verktyg som fungerar som hjälpmedel för att rikta in observationen till olika områden, beroende på hurdan information som behövs och för vilket syfte. Observationerna ska genomsyra all verksamhet och planering så att man in första hand hör och möter barnet. Barnet ska stå i centrum för all verksamhet, och planeringen ska utgå från barnets behov och intressen.

Genom observation får man djupare information om barngruppens verksamhet och om barnens sociala relationer. Observationen kan hjälpa att upptäcka saker om barngruppen som annars skulle förbli obemärkta och också fungera som ett verktyg för pedagogen för att utveckla den egna sakkunskapen och kompetensen.

Observation av barnet kan användas som pedagogisk stödåtgärd. Man kan då med hjälp av observation bedöma och planera gruppens verksamhet och pedagogiska strukturer så att de stöder ett enskilt barns eller hela gruppens utveckling. Den information observationen ger kan bidra till att bedöma behovet av förändringar i gruppens verksamhet. Observation kan också användas för att synliggöra önskade förändringar i till exempel verksamheten eller gruppdynamiken samt för att följa upp förändringarnas inverkan.

En av grundprinciperna är medvetenheten om att den som observerar aldrig kan vara helt objektiv i sina observationer. Observatören upprättar en kontakt, där observatören inom sig själv anar sig till den andres inre tillstånd. Ofta berättar beteendet mer än ord. I synnerhet när det gäller barn har observation av lek och annan verksamhet en viktig roll. När man iakttar leken och den sociala interaktionen kan man fästa uppmärksamhet bland annat vid barnets miner, röstlägen, ljud och andning samt vart eller mot vem barnet riktar sig eller vänder sin uppmärksamhet. När man observerar barns lärande och utveckling kan man också fokusera på barnets förmågor, såsom finmotorik och grovmotorik, talförståelse och även språklig förmåga i vidare bemärkelse, samspelet mellan öga och hand osv. Förändringar som sker under observationen är också särskilt intressanta. Vilken information ger förändringarna i barnets beteende, humör, agerande etc.?

Som hjälp för observationen har man i allt högre grad också använt videoinspelning, men då måste man beakta att det eventuellt behövs tillstånd av föräldrarna. En fördel med videoinspelning är att man får tillgång till många observationer och att man kan återvända till dem.

En bra utgångspunkt är en öppen och nyfiken attityd hos observatören. Det är bra att komma ihåg att observationerna lätt kan leda till övertolkning. Ju mindre man på förhand tolkar situationer, desto bättre observerar man saker som man annars inte skulle märka i vardagen. Det är också viktigt att komma ihåg att det primära syftet alltid är att stöda barnets bästa.

Det lönar sig att diskutera observationerna med kolleger och barnens föräldrar. För föräldrarna kan man i första hand lyfta fram sitt eget intresse att stöda barnet.

3 VERKSAMHETSKULTUR

* Verksamhetskulturen bygger bland annat på värderingar och principer, inlärningsmiljö, växelverkan och atmosfär, personalens kompetens, ledningsstrukturer och organisering av verksamheten.

* Verksamhetskulturen utvärderas och utvecklas så att den stöder barnets delaktighet och lek.

3.1 Grunden för utveckling av verksamheten

En grundförutsättning för kontinuerlig utveckling är att personalen förstår betydelsen av de värderingar, kunskaper och föreställningar som ligger bakom den egna verksamheten och kan bedöma dem. I utvecklingen är det viktigt att föra en dialog som värdesätter andra och som engagerar hela gemenskapen och bygger upp förtroende. Utgångspunkten för all utveckling är barnets bästa också inom kyrkans småbarnspedagogik.

I all verksamhet inom småbarnspedagogiken ligger tyngdpunkten på pedagogiken. Det här förutsätter pedagogisk expertis och att personalen har en gemensam förståelse för hur barns lärande och holistiska välbefinnande kan främjas på bästa sätt. Den pedagogiska ledningen går ut på att all verksamhet och hela verksamhetskulturen granskas utifrån detta mål.

För en lärande gemenskap som betonas i grunderna för planen för småbarnspedagogik behövs strukturer som stöder lärandet av nya saker – också i arbetet. Nya kunskaper kan inhämtas från de egna erfarenheterna, kollegerna, barnen och yrkesmässiga informationskällor, och kunnandet kan utvecklas genom studier eller genom att reflektera över den egna verksamheten exempelvis i gemensamma utbildningar och teamet-dagar.

Delaktighet är en av de viktigaste hörnstenarna i verksamhetskulturen. Barnen deltar i både planeringen, genomförandet och utvärderingen av verksamheten. Deras initiativ, åsikter och erfarenheter beaktas seriöst och påverkar verksamheten. Också föräldrarna ges möjlighet till delaktighet.

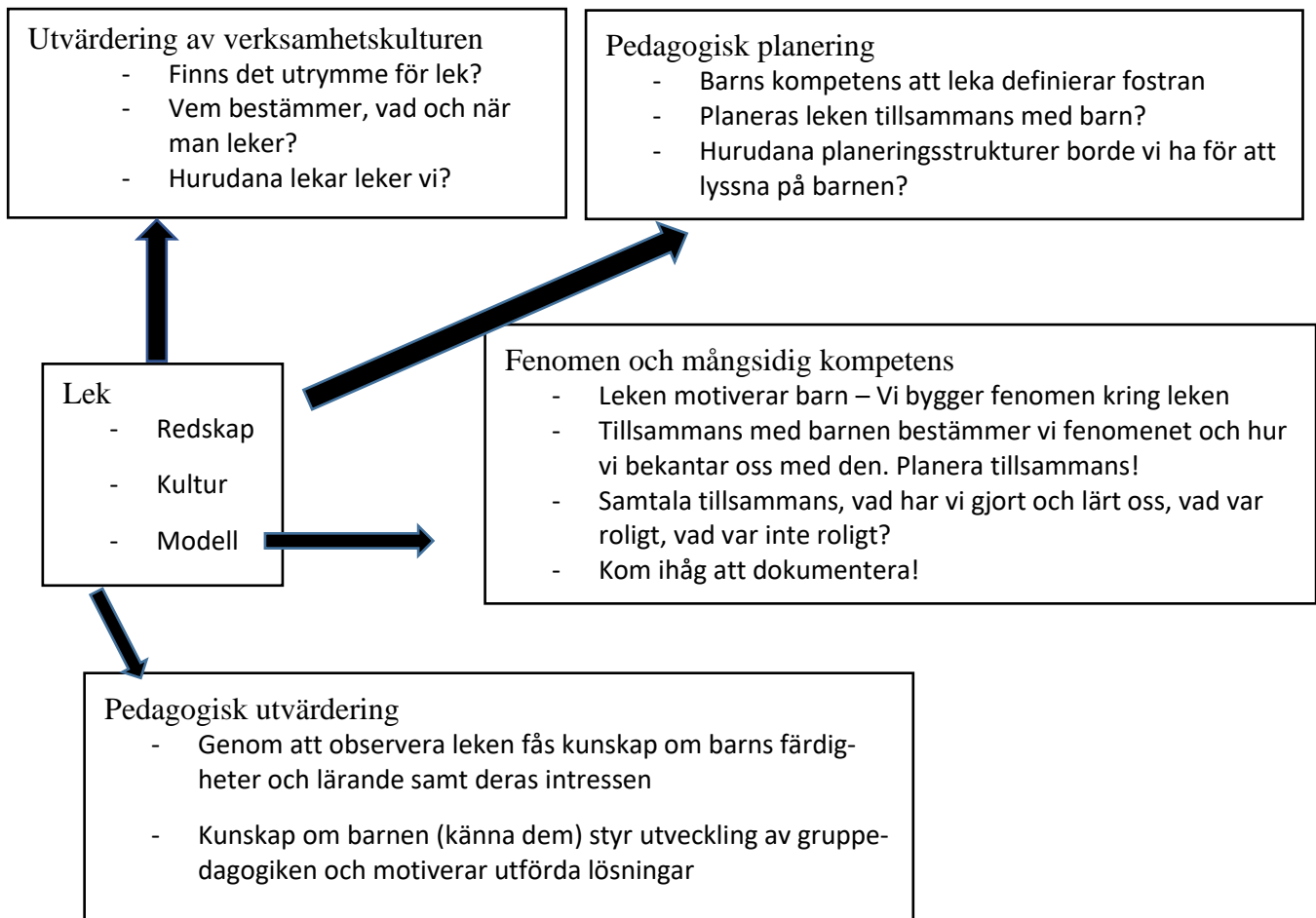
Grunderna för planen för småbarnspedagogik betonar att småbarnspedagogiken ska genomföras i växelverkan mellan personalen, barnen och miljön. Det förutsätter att de anställda har social

kompetens i arbetet. Det centrala är att eftersträva ett varmt, sensitivt sätt att interagera med hänsyn till barnens ålder och olikheter.

Det är bra att börja utvärdera verksamheten en sak i taget. En lämplig sak att börja med är leken. Pedagogerna behöver vara medvetna om vilken betydelse långvarig lek har för att utveckla barnets fantasi och tänkande. Man kan till exempel genom att ställa frågor få reda på hur barnet upplever dagklubbens eller familjeklubbens miljö, om det finns plats och tid att leka, vilka lekar barnet gärna leker och vilka iakttagelser föräldrarna har gjort om leken. Det är bra om de anställda funderar över vad som stöder en verksamhetskultur som värdesätter lek, vad som hindrar den och hur hindren kan undanröjas.

Andra saker som kan utvärderas är

- den lärande gemenskapen
- delaktigheten
- växelverkan
- leken och lärandet
- jämlikheten och jämställdheten
- den kulturella mångfalden och språkmedvetenhet
- välbefinnandet, tryggheten och den hållbar livsstilen
- mångfalden i lärmiljön
- samarbetets styrka.

Modell: J. Heikkinen (2017)

Utvärdering, planering och utveckling med lekens hjälp

Kyrkans småbarnspedagogik har under en lång tid och efter många olika faser blivit en professionell och uppskattad verksamhet. Verksamheten styrs både av utvecklingsdokumenten för kyrkans småbarnspedagogik och av grunderna för planen för småbarnspedagogik. Dessa skapar i stor utsträckning riktlinjerna för utvecklingen av verksamheten och verksamhetskulturen inom kyrkans småbarnspedagogik, som också påverkas av varje församlings egna, lokala traditioner och förhållanden.

Det är bra att med jämna mellanrum granska verksamhetskulturen med hjälp av etablerade och bekanta verksamhetsmodeller, strukturer och rutiner, och fundera över deras ändamålsenlighet och mål. På detta sätt kan man nå fram till konkreta frågor om vilka saker det är bra att bevara, vad som ska utvecklas och vad man kanske kan avstå från. I granskningen och lösningarna beaktas både pedagogikens och kyrkans fostran som helhet.

Kyrkans småbarnspedagogik har vissa typiska drag som det är bra att lyfta fram i granskningen av verksamhetskulturen. Ett exempel är barnledarnas verksamhetskultur för gemensam planering som utgår från medarbetarna. Grunderna för planen för småbarnspedagogik utmanar till utvärdering av särskilt följande frågor: Är utgångspunkten barnets intressen och fenomenbaserat lärande? Hur kunde ett nytt planeringssätt se ut som utgår från barnens och föräldrarnas intressen och som samtidigt passar in i familjeklubbens eller babycaféets verksamhet? Hur kunde barnens initiativ och intressen bättre beaktas i dagklubben samt i morgon- och eftermiddagsverksamheten?

Det traditionella sättet att planera verksamheten med medarbetarna i centrum är ofta förenat med en tydlig struktur och en tidsplan enligt vilken verksamheten framskrider. Det finns goda skäl för detta, såsom tanken att rutiner ger barnet en känsla av trygghet. Det är viktigt att också se på detta på ett nytt sätt. Hur mycket upprepade rutiner och bekanta element behöver barnen egentligen? Ger en noggrant planerad verksamhet möjlighet till initiativ från barnens sida? Finns det plats för tillräckligt med lek i en sådan struktur? Kan man reservera mera tid för lek och hur kan samma lek fortsätta vid nästa klubbsamling?

I församlingarnas småbarnspedagogiska klubbverksamhet syns också en stark tradition av fostran till gudstjänstlivet, vilket är motiverat med tanke på den kristna fostran. Den här betoningen förverkligas i praktiken ofta som en separat andakt under varje samling. Med tanke på barnets utveckling bör man också stödja den andliga utvecklingen i all klubbverksamhet. Hur kan

andaktsinnehållet byggas in i den övriga verksamheten och samtidigt hållas fast vid kärnan i gudstjänstfostran? Hur berättar man för barnens föräldrar på vilket sätt element från den kristna fostran syns i verksamheten också när det inte sker i form av en andakt?

Kyrkans småbarnspedagogik har hittills genomförts i stor utsträckning inomhus i klubbrum, och det har varit ganska lite utomhusvistelse. Utfärder har naturligtvis ordnats, men ganska sporadiskt. Under de senaste åren har verksamheten utomhus ökat och den betraktas numera som en naturlig del av klubbens vardag. Utomhus kan man genomföra mycket av innehållet i kyrkans småbarnspedagogik, i synnerhet miljöfostran, vars betydelse har ökat under den senaste tiden.

Liksom allt utvecklingsarbete tar det tid att utveckla verksamhetskulturen. Det är fråga om ett långsiktigt arbete som görs steg för steg. Det kräver att medarbetarna känner till planen för småbarnspedagogik tillräckligt bra och vill omvärdera sina verksamhetssätt. Vilka är styrkorna, vad fungerar redan i förhållande till målen i kyrkans styrdokument och grunderna för småbarnspedagogiken?

Ofta orsakar en förändring rädsla för att man samtidigt förlorar något väsentligt. Särprägel hos kyrkans verksamhet och kärnuppgiften kan dock kvarstå även om man frångår vissa gamla rutiner och i stället inför nya verksamhetssätt.

3.2 Pedagogisk dokumentation och utvärdering

Pedagogisk dokumentation är ett verktyg för planering, genomförande, utvärdering och utveckling. Målet är att småbarnspedagogiken ska utgå från barnen. Systematisk pedagogisk dokumentation behövs också vid bedömningen av behovet av stöd för barnets utveckling och lärande.

Pedagogisk dokumentation kan vara mycket mer än skriven text: en mapp, en konstutställning med barnens arbeten, en bokutställning, barnets eller gruppens plan för småbarnspedagogiken, foton eller teckningar. Till exempel i genomförandet av olika projekt lönar det sig att inkludera fotografering eller videoinspelning och dra nytta av resultaten i dokumenteringen.

Det är fråga om en kontinuerlig process där observationer, dokument och deras interaktiva tolkning (tillsammans med barnen och deras föräldrar) skapar en förståelse för den pedagogiska

verksamheten. Den pedagogiska dokumentationen ökar barnens och familjernas delaktighet i planeringen och verksamheten samt i utvärderingen och utvecklandet av den.

Den pedagogiska dokumentationen ger oss information om barnens liv, utveckling, intressen, tänkesätt och lärande. Detta behövs för planeringen av verksamheten.

I utvecklandet av småbarnspedagogiken drar man också nytta av utvärdering. Det finns olika metoder för detta som är bra att pröva och tillämpa på församlingens verksamhet. Traditionellt har verksamheten utvärderats utifrån verksamhetsplanen och förfrågningar riktade till föräldrarna. Utvärderingen kan också göras klubbvis: barnen får t.ex. rita vad som har varit roligt i klubben eller så diskuterar och utvärderar man till exempel barnens delaktighet i planeringen, genomförandet och utvärderingen av verksamheten, sett till såväl det enskilda barnet som hela gruppen. Responsen utnyttjas vid planeringen av den framtida verksamheten och utbildningarna.

Till hjälp för planeringen och utvärderingen av verksamheten är det bra att göra en årsklocka, som kan vara mycket enkel. Det väsentliga är att utvärderingen ges en tidtabell och att den genomförs planmässigt. I början av hösten utarbetas en verksamhetsplan för terminen, där barngruppens behov och föräldrarnas önskemål redan har beaktats. Genomförandet av planen utvärderas i slutet av höstterminen. I januari uppdateras verksamhetsplanen utifrån utvärderingen och med beaktande av till exempel de förändringar som skett i barngruppen. Denna verksamhetsplan utvärderas i sin tur i slutet av maj.

Det är särskilt viktigt att utvärdera ledarnas interaktiva och pedagogiska arbete. I barnets plan ska man till exempel beskriva de funktioner genom vilka barnets utveckling och lärande stöds på bästa möjliga sätt. Om det har gjorts en plan för gruppen lönar det sig att göra utvärderingen på gruppnivå.

För att småbarnspedagogiken ska kunna utvecklas i önskad riktning behövs information om verksamhetens nuläge. Utvärderingen bidrar till att samla information om både utvecklingsområden och styrkor. Den ger respons om verksamheten både till anordnarna och till de familjer som deltar i verksamheten. I utvecklingssamtalen mellan arbetstagarna och chefen utvärderas också arbetet åtminstone i samband med att man talar om framgångar och utveckling av den egna kompetensen. Under utvecklingssamtalet kan man ta upp frågor som hur man har genomfört strategiska prioriteringar i sitt eget arbete, vilka saker som har fallit väl ut, vilka inte och varför.

Den information som fås genom utvärderingen är också ett viktigt verktyg för beslutsfattarna: den berättar vilka resurser eller vilken tilläggsutbildning som behövs.

Lämpliga verktyg för utvärderingen är t.ex. olika enkäter, intervjuer, diskussioner, grupphandledning, teammöten, utvecklingssamtal, utbildningar, självvärdering och inbördes utvärdering.

Innan utvärderingen inleds är det skäl att klargöra följande: Vad vill vi utvärdera och varför? Vem utvärderar? Med vilka metoder samlas informationen in? Dessutom är det bra att besluta på vilken nivå, utvärderingen ska göras. Utvärderas verksamheten på anordnarnivå, dvs. den enskilda

församlingens småbarnspedagogiska verksamhet? Utvärderas verksamheten på enhetsnivå till exempel i någon enskild dagklubbsgrupp? Utvärderas verksamheten på individnivå, dvs. i fråga om enskilda klubbmedlemmar? Hur har man i dagklubbsverksamheten lyckats stöda barnens holistiska utveckling?

Centrala frågor vid utvärdering:

- Vilka innehåll vill eller behöver man utvärdera i den egna småbarnspedagogiska verksamheten i förhållande till grunderna för planen för småbarnspedagogik, kyrkans utvecklingsdokument eller tyngdpunkterna i kyrkans fostran?
- Vilka är utvecklingsområdena i år? Behövs det någon utbildning eller andra verktyg för detta?
- Vilka är våra styrkor och hur synliggörs de?

Det väsentliga är att märka att man inte kan göra en utvärdering utan att ha en plan, kriterier eller måluppsättning. Det är viktigt att bestämma med vad verksamheten jämförs, vilka de pedagogiska eller innehållsmässiga målen är och var de har fastställts. Verksamheten kan utvärderas i förhållande till den egna församlingens strategi, en utvecklingsplan för småbarnspedagogiken (jfr utvecklingsdokumentet) eller utifrån målen i grunderna för planen för småbarnspedagogiken. I utvärderingen kan man också dra nytta av utvecklingsdokumentet Barn i församlingen.

Utvärderingen och utvecklingen bildar en cirkel med erfarenhetsbaserat lärande. En (ny) verksamhet genomförs eller prövas i praktiken → verksamheten utvärderas och reflekteras i förhållande till en teori eller referensram (kriterier i grunderna, utvecklingsdokumentet Barn i församlingen, dokument som gäller kyrkans fostran, församlingarnas egna strategier) → man drar lärdomar → man prövar på nytt utifrån vunna erfarenheter och på så sätt fortsätter utvecklingen och utvärderingen.

4 SAMARBETE

* Samarbete med vårdnadshavarna, kommunen och andra aktörer är en del av vardagen i församlingens småbarnspedagogik.

* Ett gott samarbete bygger på förtroende och ömsesidig respekt.

* I samarbete med den kommunala småbarnspedagogiken iakttas principerna i grunderna för planen för småbarnspedagogik.

4.1 Församlingens och kommunens småbarnspedagogik

Det goda samarbetet mellan församlingarna och kommunerna har långa traditioner. Grunderna för planen för småbarnspedagogik ger fortsatt goda möjligheter för församlingarna att samarbeta med kommunens småbarnspedagogik.

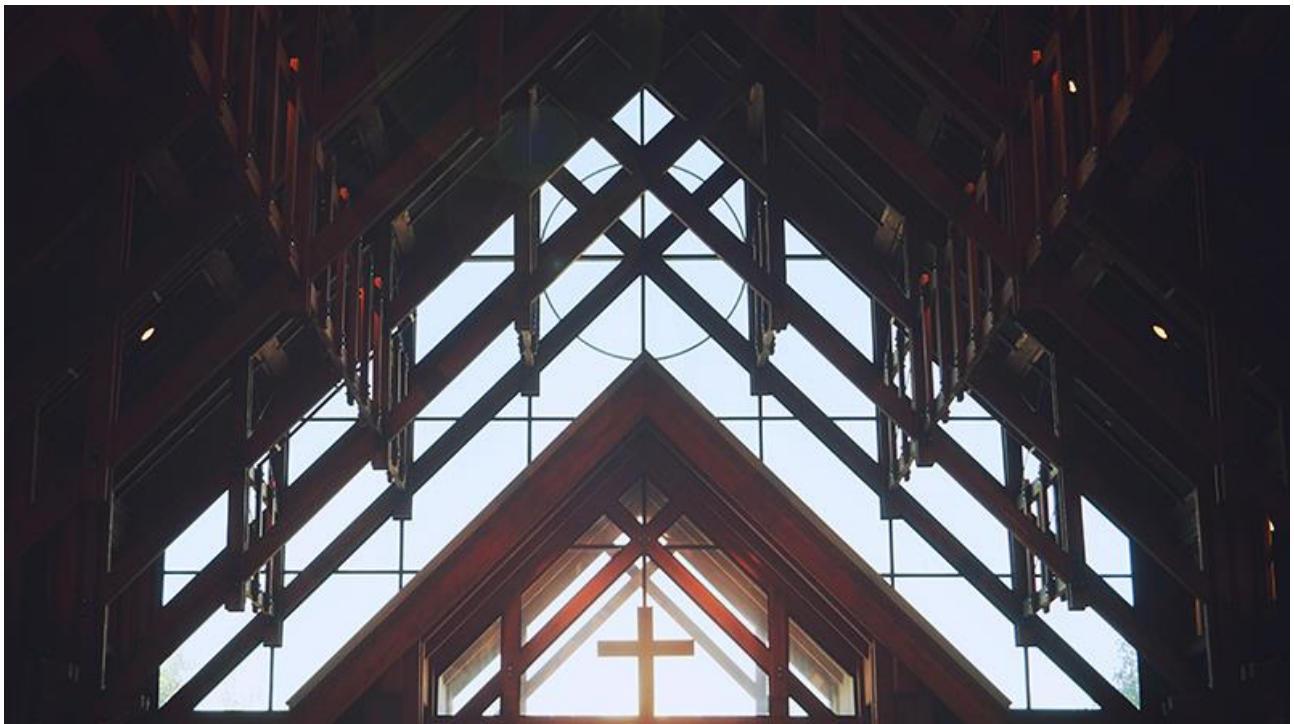
Samarbetet baserar sig på den gemensamma pedagogiska uppgiften, där man stöder barnens holistiska utveckling och ett gott liv. Det är viktigt att upprätthålla goda person- och samarbetsrelationer till kommunen. Regelbundna samarbetsmöten är en förutsättning för ett fungerande samarbete. Formerna och principerna för samarbetet ska gärna anges i de lokala planerna för småbarnspedagogiken. Det är viktigt att uppdatera planerna då och då samt göra upp planer för respektive verksamhetsperiod. Ett positivt partnerskap och ömsesidig respekt bidrar också till att en positiv religionsfrihet förverkligas.

För att trygga de lokala spelreglerna och ett fortsatt samarbete är det bra att göra upp ett samarbetsavtal, som omfattar hela perioden från småbarnspedagogiken genom skolan och till läroanstalterna. Ett allmänt avtal (A) som stöder sig på de gällande bestämmelserna ingås mellan ledningen för kommunens bildningsväsende och församlingens ledning. Som bilagor till avtalet kan man bifoga regionala verksamhetsplaner inklusive årsklockor (B), som ett enskilt daghem sedan skriver in i sin termins- eller årsplan (C). På det här sättet kan samarbetet fungera även om personalen byts ut.

4.2. Åskådningsfostran

I grunderna för planen för småbarnspedagogik talas det om åskådningsfostran, som är ett mer omfattande begrepp än det tidigare använda religiös fostran. Åskådningsfostran omfattar religioner, åskådningar och religionslöshet. Den är till sin karaktär allmänbildande och avsedd för alla barn i gruppen. Den inkluderar inte religionsutövning.

I och med åskådningsfostran bekantar man sig inom den småbarnspedagogik som kommunen ordnar med de religioner och åskådningar som finns representerade i barngruppen. Personalen inom småbarnspedagogiken bär ansvaret för åskådningsfostran. Utgångspunkten för samhällets småbarnspedagogik och i synnerhet åskådningsfostran är att verksamheten ska vara tillgänglig för alla – varje barns bakgrund och åskådning beaktas och de olika synsätten tillskrivs inte olika värde.

Många årligen återkommande händelser och helger (jul, påsk, Alla helgons dag osv.) hör till den finländska kulturen och det är därför viktigt att ta upp dem med barnen. Helgerna har ofta kristna rötter och därmed är det naturligt att samarbeta med församlingen. I grunderna nämns församlingarna som samarbetspartner för den kommunala småbarnspedagogiken. Församlingen kan t.ex. låna ut material som hänför sig till kristna traditioner eller erbjuda lärmiljöer som daghemspersonalen kan utnyttja om den så önskar. Samarbetsformerna avtalas alltid lokalt utifrån daghemmets önskemål och behov.

Grunderna påverkar församlingens och kommunens samarbetspraxis inom småbarnspedagogiken, särskilt i fråga om åskådningsfostran. Det kan finnas skäl att avstå från vissa gamla och etablerade tillvägagångssätt och fundera på nya former av samarbete. Samtidigt öppnas en möjlighet att utveckla arbetet. Det viktiga är att upprätthålla ett bra dialogiskt samarbete och att öppet diskutera situationen tillsammans med daghemspersonalen. Båda parterna står inför en ny situation och lösningarna på hur samarbetet utvecklas kan bara hittas via en gemensam dialog.

Med tanke på att grunderna särskilt betonar pedagogiska utgångspunkter måste följande frågor diskuteras i samarbetet:

- Vilket slags samarbete tjänar daghemmets åskådningsfostran?
- Hur kopplas samarbetet till daghemmets egen pedagogiska verksamhet?
- Vilken är den pedagogiska motiveringen för att församlingens anställda besöker daghem eller för att daghemmets barngrupp besöker evenemang som ordnas i församlingens lokaler?
- Hur kopplas temat för ett eventuellt besök till aktuella teman som behandlas på daghemmet?

Från församlingens sida är det särskilt viktigt att fundera på hur temana behandlas, så att de lämpar sig för alla barn i gruppen. Hur kan t.ex. Allhelgonadagens teman behandlas med barnen så att alla barn oberoende av åskådning kan delta i evenemanget?

På [Webbsidan Framåt med åskådningsfostran](#) finns tips och idéer hur man kan utveckla arbetet tillsammans med samhällets småbarnspedagogik. Det är viktigt att berätta om webbplatsen för ledarna och personalen om att sidan finns till för dem.

4.3 Samarbetskorgarna

Samarbetskorgarna (broschyren Församlingen som samarbetspartner, Kyrkostyrelsen 2017) ger hjälp att strukturera det lokala samarbetet. Principerna i korgarna baserar sig på Utbildningsstyrelsens anvisningar och den viktigaste lagstiftningen.

Korg I: Allmänbildande undervisning

Småbarnspedagogikens åskådningsfostran är till sin natur allmänbildande. Det pedagogiska ansvaret för åskådningsfostran och hur den genomförs ligger hos kommunens personal inom småbarnspedagogiken. Församlingen kan erbjuda samarbete inom ramen för sina egna styrkor och kompetensområden, men församlingen har ingen fostrande uppgift i åskådningsfostran. Det är till exempel naturligt att erbjuda sig att bredda lärmiljön genom att presentera kyrkan, begravningsplatsen och annat som hör till den kristna traditionen. Till den allmänbildande delen hör inte element från religionsutövningen (bön, trosbekännelse, välsignelse osv).

Församlingens medarbetare kan erbjuda sina perspektiv och sin kompetens till kommunens anställda och tillsammans med dem fundera på hur åskådningsfostran kan genomföras. Samarbetet

baserar sig alltid på daghemmets mål. I egenskap av samarbetspartner kan församlingen också främja och stödja ekumenik och möten mellan religioner och åskådningar.

Korg II: Traditionella fester

Till årets gång hör olika slags högtider med en stark koppling till den kristna traditionen i Finland. Det är då fråga om daghemmets egna fester även när de är kopplade till julen, påsken eller andra kyrkliga högtider. Församlingens medarbetare kan vara med på festen, men ska inte ta ansvar för den. Det är bra att komma ihåg att det inte blir ett religiöst evenemang bara för att man sjunger en psalm eller framför en jultablå. I festen kan alltså alla barn delta (om inte deras föräldrar bestämmer något annat). Jultraditioner med en religiös koppling är en del av den finländska kulturen. Det rekommenderas emellertid inte att festen firas i ett sakralt rum.

Korg III: Religiösa evenemang

Det är möjligt att inom kommunens småbarnspedagogik ordna traditionella kyrkobesök vid jul, advent, påsk eller våravslutning. Man kan också ordna andra typer av evenemang där det i enlighet med en positiv förståelse av religionsfriheten kan ingå religionsutövning, bön, psalmer och annat program. Sådana evenemang kan planeras och genomföras tillsammans med församlingen. Evenemangen ska tillgodose barnens intresse och vara pedagogiskt motiverade. De ska på ett positivt sätt stöda de närvarandes andliga liv och religiösa identitet med beaktande av barnens utvecklingsnivå.

Daghemmet informerar om evenemangen och ber vårdnadshavarna skriftligt meddela om deras barn ska delta i evenemangen eller inte. Deltagandet är inte beroende av medlemskap i ett religiöst samfund. För dem som inte deltar i det religiösa evenemanget ska det ordnas ett meningsfullt icke-religiöst alternativ i en annan lokal. Daghemspersonalen och familjedagvårdspersonalen kan, om de så önskar, be församlingen att också fundera på frågor som gäller ersättande verksamhet, t.ex. ordnandet av transporter och ett tillräckligt antal vuxna.

Även om kommunen har beslutat att det inte ordnas religiösa evenemang inom småbarnspedagogiken är det möjligt att informera vårdnadshavarna om program som riktar sig till barn inom småbarnspedagogiken och som ordnas av församlingen utanför småbarnspedagogikens verksamhetstid. Det är bra att avtala med kommunen om den här typen av information.

Korg IV: Utveckling och välmående

Församlingen kan stödja kommunens småbarnspedagogik till exempel genom kristöd när sorgen drabbar. Man kan på begäran ge stöd åt både barn och vuxna. Till den här korgen hör också verksamhet för att stärka personalens välmående. Det kan t.ex. vara fråga om rekreativ verksamhet som erbjuds personalen och som de som vill kan delta i. Församlingen kan på många håll också erbjuda arbetshandledning och utbildning.

Olika evenemang kan ordnas samarbete mellan kommunen och församlingen och på så sätt minska den belastning och det ekonomiska ansvar som den enskilda aktören utsätts för. Familjecentralerna och andra nya typer av verksamhet ger församlingarna möjligheter att allt mer stöda barns och familjers välmående. Korgen för utveckling och välmående ökar i betydelse.

Mer information:

- Om avtalssamarbetet överlag, evl.fi/plus/verksamhet/fostran/samarbete-med-skolor-och-laroinrattningar
- Utbildningsstyrelsens anvisning Oph.fi/sv
- Samarbetskorgarna evl.fi/plus/verksamhet/fostran/samarbete-med-skolor-och-laroinrattningar
- Kyrkostyrelsens cirkulär/Sacrista
- Länk till videor (på finska) om grunderna för planen för småbarnspedagogik: 1. Grunderna och de anställda 2.Samarbete 3. Förändringar 4. Korgmodellen
<https://www.youtube.com/watch?v=SmUMxKxdCOQ&feature=youtu.be>

4.4 Lärmiljöer och uppmuntran

Samarbetet mellan kommunens småbarnspedagogik och församlingen kan i praktiken handla också om att församlingen tillhandahåller lärmiljöer. Församlingen kan erbjuda lärmiljöer för kulturarv och traditioner, åskådningsfostran och andra områden. Det är viktigt att man vid valet av lärmiljöer beaktar barnets sätt att lära sig. Därför ska man fästa uppmärksamhet vid både de fysiska, psykiska och sociala elementen.

Församlingen kan erbjuda lärmiljöer för kulturarv och traditioner, åskådningsfostran och andra områden.

Förutom kyrkobyggnader kan man också besöka till exempel begravningsplatser. Kristen konst, kyrkotextiler och andra föremål liksom även kyrkomusiken berikar till exempel kultur- och åskådningsfostran på många sätt. Man kan också närma sig kristna traditioner och årets helger och andra viktiga dagar genom upplevelsebaserat lärande. Förutom de estetiska aspekterna kan man skapa olika stämningar i lokalerna (exempelvis glädje, sorg, frid, stillhet) tillsammans med daghemspersonalen och barnen.

I många församlingar tillämpas en pedagogik för fem sinnen, som passar utmärkt för till exempel daghemmens kyrkobesök. Även materialet "Utforska rummet, utforska bilden" kan tillämpas.

De lärmiljöer som församlingen erbjuder ger också möjlighet att stärka en mångsidig kompetens. Samtidigt som barngruppen utforskar kyrkobyggnadens religiösa symboler kan den lära sig matematik. I naturmiljön vid en lägergård kan man begrunda födelsens och tillväxtens mirakel samt få kunskap om hur viktigt naturskyddet är. Å andra sidan kan dessa frågor också genomföras som självständiga områden; lägergården lämpar sig för miljöfostran utan några religiösa element (inte ens med tanke på åskådningsfostran) – en annan fråga är sedan vilka frågor som uppstår och vart de leder.

Samarbete gör lärmiljöerna mer mångsidiga och stöder målen för småbarnspedagogiken. Formerna för samarbetet avtalas vid samarbetsträffar och utvecklas gemensamt.

Församlingens anställda har kompetens i kristen fostran och därmed och har därmed också erfarenhet av hur man kan behandla livsfrågor med barn. Församlingens anställda kan tillsammans med daghemmets anställda fundera över olika sätt att ordna åskådningsfostran. I ett sådant samarbete är det bra att följa principerna om dialog, där man respekterar båda parter yrkeskompetens och undviker att ge direkta råd. Daghemspersonalen ansvarar för åskådningsfostran. De församlingsanställdas roll är att uppmuntra och erbjuda samarbete.

I ett sådant samarbete är det bra att följa principerna om dialog, där man respekterar båda parter yrkeskompetens och undviker att ge direkta råd.

Genom samarbete mellan kommunen och församlingen kan man därmed stöda utvecklingen av barns kulturella och åskådningsrelaterade identitet samt dialogen mellan olika åskådningar.

4.5 Familjeverksamhet

Kyrkan förlitar sig i sin verksamhet på etablerad praxis enligt vilken begreppet familjearbete, som används inom social- och hälsovården samt pedagogiken, omfattar både en förebyggande och en korrigerande och rehabiliterande dimension.

Familjeverksamheten i församlingarna är en form av förebyggande verksamhet och genomförs i samarbete med familjer och vårdnadshavare. Den nya lagen om småbarnspedagogik, grunderna för planen för småbarnspedagogik och det småbarnspedagogiska tänkandet utgår från att förebyggande familjeverksamhet och samarbete med vårdnadshavarna är en väsentlig del av småbarnspedagogiken, inte separata verksamheter. Grunderna för planen för småbarnspedagogik realiserar i församlingarnas familjecentrerade arbete.

Församlingens familjecentrerade arbetssätt är framför allt en synvinkel på och ett grepp om arbetet. Här ingår tanken om hur betydelsefull familjen och familjebakgrunden är: alla kommer från en familj och bär med sig sin egen barndomsfamilj, och många också den familj som man lever eller levt i som vuxen. I visionen för arbetet ingår att församlingarna möter och värdesätter familjer av många olika slag. Om församlingen samlar endast en viss typ av familjer eller familjeformer finns det skäl att bli medveten om detta. Är församlingens inbyggda norm eller atmosfär sådan att vissa familjer inte känner sig välkomna?

Utgångspunkten är att vi möter familjerna där de finns (hemma, i naturen, i hobbyer och i köpcentra). Då blir församlingen som en naturlig del av livet bekant för alla familjer i församlingens område, inte bara för dem som hör till kyrkan.

Familjerna är inte föremål för arbetet utan det familjecentrerade arbetet utförs bokstavligen tillsammans med familjerna med hänsyn till deras livssituation. Det finns familjer som har intresse och resurser för att producera innehåll för sammankomster, men ibland är det lika viktigt att bara kunna vara eller att be om och ta emot hjälp. Detta är möjligt i församlingens familjegemenskap där vi inte betraktar människor genom till exempel diagnoser utan respekterar människovärdet och varje människa som skapad av Gud.

Familjerna är inte föremål för arbetet. Det familjecentrerade arbetet utförs tillsammans med familjerna med hänsyn till deras livssituation.

Andligheten finns inskriven i arbetssättet. Den syns på olika sätt beroende på verksamhetens art. Andakter och bibelberättelser hör naturligt till församlingens familjeverksamhet när det är fråga om församlingens egen verksamhet.

I samarbete med kommunens familjeaktörer iaktas de spelregler som styr verksamheten och som överenskommit gemensamt. En församlingsmedlems eller församlingsanställds varma blick kan berätta mer om Gud än tusen ord.

LÄS MERA

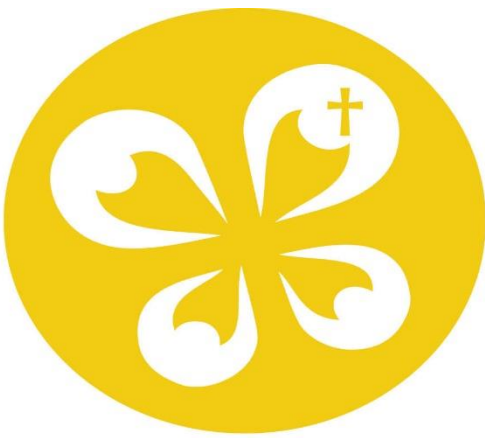
- * Ahonen, L. (2017): Vasun käyttöopas. PS-kustannus. Jyväskylä.
- * Haapsalo T., Vuorelma-Glad P., Sandén M., Pulkkinen H., Tahvanainen I. & E. Saarinen (toim.) (2017): Varhaiskasvatus katsomusten keskellä. Lasten Keskus. Helsinki.
- * Kilpeläinen A.-E. & Räsänen, A. (2015): Katso minuun pienehen. Pikkulapsen uskonnollisuus ja sen tukeminen kirkon varhaiskasvatustoiminnassa. Teoksessa M. Ubani, S. Poulter & A. Kallioniemi (toim.) Uskonto lapsuuden kulttuureissa (s. 300–329). Lasten Keskus. Helsinki.
- * Koivunen, P.-L. & Lehtinen, T. (2015): Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. PS-kustannus. Jyväskylä.
- * Kokkonen J. (toim.) (2018): Kyrkans fostran 2030. Utmaningar och möjligheter i förmedlingen av kristen tro. Kyrkans framtidsredogörelse 2018. Publikationer från Evangeliska lutherska kyrkan i Finland. 77.
- * Barn i församlingen (2013). Publikationer från Evangeliska lutherska kyrkan i Finland. 2013:1.
- * Merrel K. W. (2008): Behavioral, Social, and Emotional Assessment of Children and Adolescents. LEA. New York.
- * Niiranen, P. (1999): Lasten vuorovaikutuksen havainnointi päiväkodissa. Teoksessa I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, J. Kinos, P. Niiranen & M. Ojala (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmia (s. 234–254.). PS-kustannus. Jyväskylä.
- * Pönkkö, A. & Sääkslahti, A. (2016): Lapsi ja liikunta. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS- kustannus. Jyväskylä.
- * Sharman, C., Cross, W. & Vennis, D. (2001): Observing children, a practical guide. 2nd edition. London: Continuum.
- * Vilkkä, H. (2006): Tutki ja havainnoi. Tammi. Helsinki.
- * Grunderna för småbarnspedagogikens läroplan 2016. Utbildningsstyrelsen. Föreskrifter och anvisningar 2018:3b.

Information på nätet:

- Samarbetet med daghem och förskolor
  - *sakasti.fi/kasvatus/sv/smabarnspedagogik/samarbete-mellan-forsamling-och-samhallets-smabarnspedagogik/*
  - *evl.plus/ samarbete med åskådningsfostran*
  - *Webbplatsen: Åskådningsfostran. evl.fi*

- Utbildningsstyrelsens anvisningar 2018
  - *oph.fi/sv*

- Samarbetskorgarna
  - *skolanochkyrkan.evl.fi*

- Kyrkostyrelsens cirkulär
  - *sacrista.fi*

- Pulkkinen, L. (toim.) Kohti yhteistä lapsikäsitystä. THL. 2018.
  - *julkari.fi*

- ❖ Barnkonsekvensanalys
  - *evl.fi/plus/verksamhet/fostran/kyrkanssmabarnspedagogik/barnkonsekvensanalys*

- ❖ Riktlinjer för familjecentrerad församlingen
  - *evl.fi/plus/verksamhet/vuxna-och-och-familj/riktlinjer-for-familjecentrerad-forsamling*

Videor på finska: (Työntekijät, Yhteistyö, Muutokset, Korimalli)

https://www.youtube.com/watch?v=SmUMxKxdCQQ&feature=youtube_gdata

KYRKANS
småbarns-
pedagogik

